

अमरावती, अकोला, बुलढाणा,
यवतमाळ, वाशिम, व वर्धा या ६
जिल्ह्यातील शेतकरी कुटुंबातील
मुलीच्या सामुहिक विवाहासाठी अनुदान
देण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

महिला व बाल विकास विभाग,

शासन निर्णय क्रमांक : संकीर्ण-२००५/प्र.क्र.२४२/का-२,

नवीन प्रशासन भवन, ३ रा मजला,

मंत्रालय, मुंबई-४०००३२.

दिनांक : १७ फेब्रुवारी, २००६.

वाचा : महसूल व वन विभाग शासन निर्णय क्रमांक एससीवाय-१२०५/प्रक्र.१८९/म-७ , दि.१९
डिसेंबर, २००५

प्रस्तावना : विदर्भात सध्या अनेक शेतक-यांनी आत्महत्या केलेल्या आहेत. यामागची कारणे
शोधण्याचा प्रयत्न केला असता, यापैकी एक कारण म्हणून या शेतक-यांनी त्यांच्या मुलींच्या
विवाहाच्या वेळी जास्त दराने घेतलेले कर्ज फेडणे अशक्य झाल्याने, आर्थिक विवंचनेला कंटाळून
आत्महत्या केल्याचे शासनाच्या निदर्शनास आले आहे. अमरावती विभागातील सर्व जिल्हे व
नागपूर विभागातील वर्धा या जिल्ह्यातील शेतकरी मुलींच्या विवाहासाठी कर्जबाजारी होऊ
नयेत, म्हणून सामुहिक विवाहाची संकल्पना शासनाच्या विचाराधीन होती. या सहा जिल्ह्यातील
शेतक-यांच्या आत्महत्या थांबविण्यासाठी शासनाने एक पॅकेज जाहिर केले असून, त्याअंतर्गत
शेतक-यांच्या मुलींच्या सामुहिक विवाहासाठी शासन अनुदान देईल.

शासन निर्णय : महाराष्ट्र राज्यातील बुलढाणा, अकोला, वाशिम, अमरावती, यवतमाळ व वर्धा
या जिल्ह्यातील शेतक-यांच्या मुलींच्या सामुहिक विवाहासाठी शासनानामार्फत अनुदान देण्यात
येईल. या योजनेसाठी शेतकरी वर्गात शेतमजुरांचाही समावेश असेल. या ६ जिल्ह्यांतील
शेतक-यांच्या मुलींच्या विवाहासाठी प्रति जोडपे रु. १०,०००/- एवढे अनुदान शासनातर्फे
देण्यात येईल. या १०,०००/- रुपयांमध्ये विवाहासाठी आवश्यक असलेल्या मंगळसूत्र व इतर
वस्तुंची खरेदी करण्यात येईल. ही खरेदी करतांना त्या जोडप्याच्या इच्छेनुसार त्यांना आवश्यक
असलेल्या वस्तू रु. १०,०००/- च्या मर्यादेत देण्यात येतील.

२. सामुहिक विवाह सोहळ्याची योजना स्थानिक स्वराज्य संस्था किंवा संस्था नोंदणी
अधिनियम १९६० व सार्वजनिक विस्वस्त अधिनियम १८५० अंतर्गत नोंदणीकृत स्वयंसेवी

संस्थेमार्फत राबदिण्यात येईल. सामुहिक विवाह राबदिणा-या स्वयंसेवी संस्थांना प्रत्येक जोडप्यामागे रु.१,०००/- एवढे प्रोत्साहनात्मक अनुदान शासनामार्फत देण्यात येईल. या अनुदानातून विवाहाचे आयोजन व विवाह समारंभाचा तदनुषंगिक खर्च स्वयंसेवी संस्था करतील. अशा दोन्ही बाबी धरून प्रति जोडपे एकूण रु.११,०००/- अनुदान मंजूर करण्यात येईल.

३. सामुहिक विवाहात किमान १० विवाह होणे बंधनकारक आहे. हे विवाह शक्यतो तालुका पातळीवर आयोजित करण्यात यावेत. संबंधित स्वयंसेवी संस्थांनी किमान १५ दिवस अगोदर या सामुहिक विवाहाबाबत विस्तृत प्रसिध्दी द्यावी. संबंधित शेतक-यांकडून इच्छुकता मागवून या विवाहाबाबतची आवश्यक अशी नोंदणी स्वयंसेवी संस्थांनी करावी. या प्रक्रियेमध्ये संबंधित जिल्ह्याच्या आणि तालुक्याच्या लोकप्रतिनिधींना सहभागी करून घेण्यात यावे. या लोकप्रतिनिधींच्या सल्ल्याने उपयुक्त जागा व विवाहाचा शुभ मुहूर्त पाहून सामुहिक विवाह सोहळा आयोजित करण्यात यावा. सामुहिक विवाह प्रकरणी अंतिम निर्णयाचे सर्व अधिकार जिल्हाधिकारी यांना राहतील. या योजनेअंतर्गत आर्थिक सहाय्य मिळण्यासाठी परिशिष्ट “अ” प्रमाणे माहिती जोडप्यांनी व परिशिष्ट “ब” प्रमाणे माहिती संबंधित संस्थेने संबंधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांचेकडे सादर करावी.

४. या योजनेसाठी अटी व शर्ती खालीलप्रमाणे असतील :-

(अ) वधू व वर हे महाराष्ट्र राज्याचे अधिवासी (Domiciled) असावेत.

(ब) विवाह सोहळ्याचे दिनांकास वराचे वय २१ वर्षे व वधूचे वय १८ वर्षे यापेक्षा कमी असू नये. वयाबाबत जन्म नोंदणी प्रमाणपत्र किंवा शाळा सोडल्याचा दाखला किंवा शालांत परिक्षा प्रमाणपत्र किंवा जन्माचा स्थानिक प्राधिका-याने दिलेला दाखला किंवा वैद्यकीय अधिका-यांचे वयाबाबतचे प्रमाणपत्र ग्राह्य धरण्यात येईल.

(क) वधू-वरांना त्यांच्या प्रथम विवाहासाठीच हे अनुदान अनुज्ञेय असेल. सदरचे अनुदान पुनर्विवाहाकरीता अनुज्ञेय राहणार नाही.

(ड) बालविवाह प्रतिबंधक कायदा व हुंडा प्रतिबंधक कायद्या अंतर्गत असलेल्या कोणत्याही कलमाचा भंग या दांपत्य कुटुंब यांचेकडून झालेला नसावा.

(इ) सामुहिक विवाह सोहळ्यासाठी किमान १० दांपत्य असणे आवश्यक आहे.

(ई) सामुहिक विवाह सोहळ्यात सहभागी झालेल्या सर्व दांपत्यांना विवाह नोंदणी प्रमाणपत्र लगेच दिले जाईल. यासाठी आवश्यक असलेल्या कागदपत्रांची पूर्तता विवाह सोहळ्यापूर्वी संबंधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी व विवाह नोंदणी निबंधक यांच्या कार्यालयाच्या संयुक्त विद्यमाने केली जाईल.

(उ) शेतक-याची मुलगी असल्याचा पुरावा म्हणून शिधापत्रिका, शाळा सोडल्याचा दाखला किंवा इतर पुरावा ग्राह्य घरण्यात यावा.

५. हा शासन निर्णय उपरोक्त ६ जिल्ह्यांपुरताच मर्यादित असून या शासन निर्णयांतर्गत सामुहिक विवाह सोहळ्यास अनुदान मिळण्यासाठी कोणताही आर्थिक अथवा जातीचा निकष लवण्यात येणार नाही. हा शासन निर्णय तातडीने लागू होत असून ही योजना शासन निर्णयाच्या दिनांकापासून अमलात येईल.

६. ही योजना राबविण्यासाठी येणारा खर्च "मागणी क्र.एक्स-१-२२३५, सामाजिक सुरक्षा व कल्याण-०२, समाज कल्याण-१०३ महिला कल्याण राज्य योजनांतर्गत योजना-(२२) (०१) शेतक-यांच्या मुलींच्या सामुहिक विवाहाकरीता स्वयंसेवी संस्थांना अनुदान (२२३५-३२०-१) ४१ सहायक अनुदान", या लेखाशिर्षाखाली खर्ची टाकण्यात यावा तसेच सन २००५-०६ या आर्थिक वर्षासाठी शासन जापन, वित्त विभाग क्रमांक आकनि-११.०६/८१/अर्थसंकल्प-५, दिनांक १७.२.२००६ अन्वये आकस्मिकता निधी सांकेतांक ८०००-०८१-१ अन्वये मंजूर करण्यात आलेल्या रुपये २.०० कोटीच्या (रुपये दोन कोटी फक्त) आकस्मिकता निधीतून घेतलेल्या अग्रिम रक्कमेतून भागविण्यात यावा.

७. आयुक्त, महिला व बाल विकास आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांना नियंत्रक अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात येत आहे. आयुक्त, महिला व बाल विकास आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांनी आकस्मिकता निधीतून खर्च करण्यासाठी आहरण व संवितरण अधिका-याकडे रक्कम सुपूर्द करण्यासंबंधीच्या आदेशात आगाऊ रक्कमेतून खर्च करतांना सादर करण्यात येणा-या देयकावर "आकस्मिकता निधी अग्रिम-शासन जापन, वित्त विभाग क्रमांक आकनि-११.०६/८१/अर्थसंकल्प-५, दिनांक १७.२.२००६ अन्वये आकस्मिकता निधी सांकेतांक ८०००-०८१-१ अन्वये मंजूर", असे लाल शाईने लिहावे, अशी स्पष्ट सूचना त्या आदेशात अंतर्भूत करावी व ही सूचना लाल शाईने अधोरेखित करावी.

हो शासन निर्णय नियोजन व वित्त विभागाच्या सहमतीने, वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र.५१/०६/व्यय-६, दिनांक १५.२.२००६ आणि अनौपचारिक संदर्भ क्र.५१३/अर्थोपाय, दिनांक १७.२.२००६ अन्वये निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

८५५

(वन्दना कृष्णा)

सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

मा.राज्यपालांचे सचिव, राजभवन, मुंबई.

मा.मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.

मा.उपमुख्यमंत्र्यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई.

मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई.

प्रधान सचिव (वित्त), वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

प्रधान सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

प्रधान सचिव, सहकार व वस्त्रोद्योग, मंत्रालय, मुंबई.

सचिव (मदत व पुनर्वसन), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

मंत्रालयीन इतर विभागाचे प्रधान सचिव / सचिव, मुंबई.

विभागीय आयुक्त, अमरावती / नागपूर विभाग.

आयुक्त, महिला व बाल विकास आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

सहकार आयुक्त व निबंधक, सहकारी संस्था, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

नॉंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई. (योजनेस व्यापक प्रसिध्दी देण्याच्या दिवन्तीसह)

महासंचालक, कै.वसंतराव नाईक कृषी स्वावलंबन मिशन, अमरावती.

महालेखापाल (लेखा व परीक्षा) महाराष्ट्र -१/२, मुंबई/नागपूर.

महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता) महाराष्ट्र -१/२, मुंबई/नागपूर.

जिल्हाधिकारी, बुलढाणा, अकोला, वाशिम, अमरावती, यवतमाळ व वर्धा.

मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, बुलढाणा, अकोला, वाशिम, अमरावती, यवतमाळ व वर्धा.

जिल्हा विवाह नॉंदणी निबंधक, बुलढाणा, अकोला, वाशिम, अमरावती, यवतमाळ व वर्धा.

जिल्हा कोषागार अधिकारी, बुलढाणा, अकोला, वाशिम, अमरावती, यवतमाळ व वर्धा.

मा.मंत्री /मा.राज्यमंत्री, महिला व बाल विकास यांचे खाजगी सचिव.

वित्त विभाग, (व्यय/६ व अर्थसंकल्प-५), मंत्रालय, मुंबई.

जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी, बुलढाणा, अकोला, वाशिम, अमरावती, यवतमाळ व वर्धा.

निवड नस्ती, का-२.

परिशिष्ट - अ

सामुहिक विवाह सोहळा आयोजित करणा-या संस्थेने आपल्या प्रस्तावा सोबत
वर / वधू यांचेबाबत सादर करावयाचा तपशिल

वराची माहिती

वराचा फोटो

१.	वराचे संपूर्ण नांव	:-
२.	जन्मतारीख व वय	:-
३.	शिक्षण	:-
४.	मूळ राहण्याचे ठिकाण	:-
	(अ) गांव	:-
	(ब) तालुका	:-
	(क) जिल्हा	:-
	(ड) दूरध्वनी (असल्यास)	:-

वधूची माहिती

वधूचा फोटो

१.	वधूचे संपूर्ण नांव	:-
२.	जन्मतारीख व वय	:-
३.	शिक्षण	:-
४.	मूळ राहण्याचे ठिकाण	:-
	(अ) गांव	:-
	(ब) तालुका	:-
	(क) जिल्हा	:-
५.	टपालाचा संपूर्ण पत्ता	:-
६.	दूरध्वनी (असल्यास)	:-
	(अ) निवास	:-
	(ब) कार्यालय	:-
	(क) इतर	:-

विवाह विषयक माहिती

१. सामुहिक विवाह आयोजित करणा-या संस्थेचे / :-
यंत्रणेचे नांव
२. सामुहिक विवाहाचे ठिकाण :-
३. सामुहिक विवाह आयोजित केल्याची तारीख :-
४. विवाह पध्दती :- वैदिक / नोंदणी
५. प्रथम विवाह आहे काय ?
(अ) वर :- होय / नाही
(ब) वधू :- होय / नाही
६. लग्नापूर्वी विधूर / विधवा, होता / होती काय ?
(अ) वर :- होय / नाही
(ब) वधू :- होय / नाही
७. यापूर्वी सदर योजनेखाली अर्थसहाय्याची :- होय / नाही
मागणी केली आहे काय ?
८. अन्य जिल्ह्यांमध्ये अशाप्रकारचा अर्ज केला :- होय / नाही
आहे काय ?

आम्ही खाली स्वाक्षरी करणारे वर / वधू, सत्य प्रतिज्ञेवर लिहून देतो की, वर नमूद करण्यांत आलेली संपूर्ण माहिती आमचे ज्ञानानुसार खरी व वस्तु:स्थितीवर आधारित असून सदर माहिती खोटी अथवा वस्तु:स्थितीशी विसंगत असल्याचे निदर्शनास आल्यास होणा-या कारवाईस आम्ही पूर्णतया जबाबदार राहू.

वराचे नांव व स्वाक्षरी

वधूचे नांव व स्वाक्षरी

ठिकाण :

दिनांक :

बाल विवाह प्रतिबंधक कायदा व हुंडा विरोधी कायद्याचा भंग न केल्याबाबत वर / वधू यांनी लिहून द्यावयाच्या प्रतिज्ञा पत्राचा नमुना.

समोर

सक्षम प्राधिकारी

प्रतिज्ञापत्र लिहून देणार

१. वराचे नांव :-
(अ) वय :-
(ब) व्यवसाय :-
(क) पूर्ण पत्ता :-
२. वराचे नांव :-
(अ) वय :-
(ब) व्यवसाय :-
(क) पूर्ण पत्ता :-

आम्ही उभयतांनी ----- या संस्थेने दिनांक ----- रोजी ----- या ठिकाणी आयोजित केलेल्या सामुहिक विवाह सोहळ्यामध्ये सहभागी होऊन विवाह करण्याचे निश्चित केलेले आहे. आम्ही उभयता स्वखुशीने सदर विवाह सोहळ्यात सहभागी होत आहोत. आमचा विवाह आपसात संमतीने निश्चित झाला असून, आम्हांवर कोणाचे दडपण नाही. प्रस्तुत विवाह निश्चित करतांना आमच्याकडून अथवा आमच्या कुटुंबियांकडून बाल विवाह प्रतिबंधक कायदा / हुंडा विरोधी कायद्यातील तरतुदींचा भंग होणारे कोणतेही कृत्य घडलेले नाही अथवा भविष्यात घडणार नाही. सबब योजनेतर्गत देय असलेले अर्थसहाय्य आम्हांस मिळणेबाबत विनंती आहे.

वर नमूद तपशिल आमचे ज्ञानानुसार व माहितीनुसार खरा व वस्तुस्थितीवर आधारित आहे. यात कोणत्याही प्रकारचा दोष अथवा दिशाभूल करणारी व वस्तुस्थितीशी विसंगत अशी माहिती निदर्शनास आल्यास कायद्यातील तरतुदीनुसार आम्ही दंडात्मक कारवाईस वा अन्य शिक्षेस पात्र राहू. म्हणून प्रतिज्ञापत्र लिहून दिले.

वराचे नांव व स्वाक्षरी

वधूचे नांव व स्वाक्षरी

समोर

(स्वाक्षरी)

सक्षम प्राधिकारी

दिनांक :

ठिकाण :

अर्जासोबत खालील कागदपत्रांच्या सत्यप्रती जोडाव्यात.

१. बाल विवाह प्रतिबंध कायदा व हुंडा प्रतिबंध कायदांतर्गत असलेल्या कोणत्याही कलमाचा भंग या दाम्पत्य / कुटुंब यांचेकडून झालेला नसावा. याबाबतचे विहीत नमुन्यातील प्रतिज्ञापत्र (Affidavit) सादर करणे आवश्यक आहे. (रुपये २०/- च्या स्टॅंप पेपरवर)
२. जन्मतारखेचा पुरावा म्हणून जन्म नोंदणी प्रमाणपत्र किंवा शाळा सोडल्याच्या दाखल्याची प्रत किंवा जन्माचा स्थानिक प्राधिका-याने दिलेला दाखला किंवा वैद्यकीय अधिका-याचे वयाबाबतचे प्रमाणपत्र.
३. महाराष्ट्र राज्याचा अधिवासी असल्याचा पुरावा. (Domicile Certificate)

परिशिष्ट - व

सामुहिक विवाह सोहळ्यामध्ये भाग घेवून विवाह करणा-या दाम्पत्यास आर्थिक सहाय्य मिळण्यासाठी संबंधित संस्थेने सादर करावयाच्या प्रस्तावाचा नमुना.

नमुना

संस्थेचे नांव व पत्ता :

दिनांक :

प्रति,
जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी,
जिल्हा

विवाह : सामुहिक विवाह सोहळ्यामध्ये भाग घेवून विवाह करणा-या दाम्पत्यास आर्थिक सहाय्य या योजनेंतर्गत आर्थिक सहाय्य मिळणेबाबत.

महोदय,

आमची संस्था स्वयंसेवी संस्था असून ती संस्था नोंदणी अधिनियम, १९६० / सार्वजनिक विश्वस्त अधिनियम, १८५० अन्वये नोंदणीकृत असून संस्थेचा नोंदणी क्रमांक ----- असा आहे. आमची संस्था ----- ठिकाणी कार्यरत आहे. या संस्थेने दिनांक ----- रोजी ----- ठिकाणी ----- याजता सामुहिक विवाह सोहळा आयोजित केलेला आहे. ह्या विवाह सोहळ्यात यासोबत नमूद तपशिलानुसार वर / वधू सहभागी होऊन विवाह संपन्न होणार आहे. प्रस्तुत सामुहिक विवाहाकरीता येणारा खर्च आमची संस्था ----- निधीतून करणार असून, वर / वधूच विवाह नोंदणी विवाहाचे ठिकाणी होणार आहे. संबंधितांचे विवाहाबाबतचे नोंदणी प्रमाणपत्र विवाहाच्या दिवशीच देण्याची व्यवस्था करणेत येत आहे.

तरी उपरोक्त नमूद योजनेंतर्गत देय असलेले अर्थसहाय्य (मणी, मंगळसूत्र व संसारोपयोगी साहित्य, भांडी वगैरे) मंजूर करून त्याचा पुरवठा विवाह समारंभाचे दिवशी करणेबाबत विनंती आहे.

आपला विश्वासू,

(संस्था पदाधिकारी यांचे नाव व पद)